

УДК 338.483.12

Марина Сторчак, бакалавр географії

e-mail: m.storchak@physgeo.com

Оксана Бодня, к. геогр. н., доцент

e-mail: o.bodnia@physgeo.com

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ЛУБЕНСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проведено оцінювання забезпеченості історико-культурною спадщиною Лубенського району Полтавської області. Серед розглянутих методик оцінки історико-культурної спадщини для проведення дослідження було обрано методику К.А. Поливач як таку, що дозволяє оцінити забезпеченість адміністративного району. За обраною методикою проведено оцінювання забезпеченості за сільськими радами району за такими показниками: кількість об'єктів та їх поділ на типи; рівень концентрації об'єктів у розрахунках на площу території; модифікований показник концентрації, де враховувалася не лише площа району, а й чисельність населення; коефіцієнт локалізації об'єктів, що показав, у яких сільських радах найбільша питома вага за кількістю пам'яток культури та найменша за площею території.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, структура культурної спадщини, оцінка культурної спадщини.

Марина Сторчак, Оксана Бодня

ОЦЕНКА ОБЕСПЕЧЕННОСТИ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫМ НАСЛЕДИЕМ ЛУБЕНСКОГО РАЙОНА ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проведена оценка обеспеченности историко-культурным наследием Лубенского района Полтавской области. Среди рассмотренных методик оценки историко-культурного наследия для проведения исследования была выбрана методика К.А. Поливач, позволяющая оценить обеспеченность административного района. Согласно выбранной методике проведена оценка обеспеченности по сельским советам района по следующим показателям: количество объектов и их разделение на типы; уровень концентрации объектов в расчёте на площадь территории; модифицированный показатель концентрации, который учитывает не только площадь района, но и численность населения; коэффициент локализации объектов, который отображает наибольший удельный вес по количеству памятников культуры и наименьший по площади территории.

Ключевые слова: историко-культурное наследие, структура культурного наследия, оценка культурного наследия.

Maryna Storchak, Oksana Bodnia

ASSESSMENT OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN LUBENSKY DISTRICT OF POLTAVA REGION

The article assesses available historical and cultural heritage of Lubny district, Poltava region. Among the considered assessment methods of the historical and cultural heritage K. A. Polyvach's method has been chosen for the study, as it allows to assess the security of an administrative district. According to this method, the provision of rural districts according to the following indicators was carried out: the number of objects and their division into types; concentration of objects calculated on the area of the territory; a modified concentration index. The latter takes into account not only the area, but also the population. The coefficient of objects' localization, showing the largest number of cultural monuments and the smallest area of rural councils has also been indicated.

In Lubensky district, archeological monuments dominate, namely, the fraternal graves and memorial plaques to the fallen heroes of warriors. The disadvantage of this area is the lack of fixed objects of science and technology that would act as a tourist resource.

The largest number of historical and cultural heritage objects is concentrated in Vovchysya, Kalaydenska, Mgarska and Mykhnivska village councils, and the smallest number is in Shershnevsky, Matskiv and Okipsky. In general, it can be said that there are 102 objects in Lubensky area - this is not enough, if you also take into account that their placement is not uniform.

In addition to the lowest level of livelihood in Shershnivska, Okipa, Berezivka, Tyshkivska, Vyshchebulatka, Matskivska, Lytvakivska and Novorikhivska settlement councils there are only monuments of one category, which diminishes their interest among tourists. In the area the most promising for the development of tourism are Mgarska, Vovchyska and Kalaydentsi rural councils, because within them there is an opportunity to build complex tourist routes and, in general, to develop tourist infrastructure, not only because of the large number, but also because of various categories of cultural heritage objects.

From the obtained results we can draw the conclusion that in the territorial differentiation of historical and cultural objects in Lubensky district, it is possible to trace visible disproportions in the density of village councils with cultural objects. This distribution is a consequence of the natural and historical factors of this region's development.

Keywords: historical and cultural heritage, structure of cultural heritage, estimation of cultural heritage.

Вступ. Історико-культурні ресурси, їх матеріальна та духовна складові є підґрунтям для розвитку й культурного росту населення держави, задоволення його потреб у гарному та змістовному відпочинку, тому вони виконують вирішальну функцію для повноцінного розвитку населення країни. Вони є своєрідним культурним ідентифікатором держави. Саме тому постає необхідність оцінки забезпеченості іс-

торико-культурними ресурсами як всієї країни, так і її регіонів для подальшого аналізу та визначення шляхів оптимізації.

Вихідні передумови. Закон України «Про охорону історико-культурної спадщини» визначає охорону культурної спадщини як «...систему правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та

інших заходів з обліку, запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини».

Історико-культурна спадщина — це сукупність сформованих у часі та просторі об'єктів, ресурсів або пам'яток як матеріальної, так і духовної культури народу, що повністю передає його дух і традиції. До історико-культурних пам'яток відносяться об'єкти історії, пам'ятки архітектури та містобудування, особливі споруди культури, спорту тощо [4].

Аналізуючи методичні розробки як українських, так і зарубіжних учених в області оцінювання культурної спадщини, можна зазначити, що всі вони спрямовані на дослідження винятково матеріальної складової історико-культурних об'єктів або рекреаційних ресурсів. У своїх авторських розробках учені-дослідники характеризують історико-культурні пам'ятки як головні об'єкти туристично-рекреаційних ресурсів, що мають на увазі синонімічне тлумачення відносно таких термінів, як «історико-культурні» або «культурно-історичні» (М.П. Крачило, К.Й. Кілінська, В.С. Кравців, С.П. Кузик, О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук, Н.В. Фоменко, К.А. Поливач, В.І. Павлов, Л.М. Черчик, А.С. Кусков) [5], «суспільно-історичні» (О.О. Бейдик, І.В. Смаль) [2] та «пізнавальні» ресурси (С.І. Попович). В іноземних наукових джерелах зустрічаються такі трактування даних термінів: «cultural resources», «historic and cultural resources».

Серед робіт, що присвячені методикам оцінки історико-культурної спадщини й історико-культурних туристичних ресурсів, можна назвати низку наукових праць учених, а саме В.І. Акуленка, Г.О. Андреса, О.О. Бейдика, В.В. Вечерського, В.Т. Завади, В.О. Горбика, Т.І. Катаргіна, Т.В. Курила, В.М. Піскуна, Н. Паньків [1-4].

Серед вивчених методик багато авторів виділяють такі оцінки: медико-біологічна, технологічна та екологічна. Проте для оцінки забезпеченості історико-культурної спадщиною адміністративного району доцільно використати «Методику дослідження характеру і ступеня впливу культурної спадщини на розвиток регіонів» К.А. Поливач [5].

Методика К.А. Поливач передбачає два підходи: методику оцінки регіону (адміністративної області України) та методику оцінки території (адміністративного району чи міста України).

Мета статті — оцінити забезпеченість історико-культурною спадщиною Лубенського району Полтавської області.

Виклад основного матеріалу. Полтавський край багатий своїм історичним минулим, що тісно пов'язане з визначними подіями і видатними діячами історії, культури, архітектури тощо. Пам'ятні історичні події, що мали місце на теренах сучасної

Полтавської області, лишили по собі низку унікальних об'єктів історико-культурної спадщини, що не дозволяють забути про подвиги та історію життя і розвитку минулих поколінь.

На сьогоднішній момент держава утримує під своєю охороною тисячі об'єктів і пам'яток археології, архітектури та історії. Саме з цих складових сформувалася цілісна культурна спадщина народу. В обласному реєстрі Управління культури Полтавської області нараховується близько 4 тисяч об'єктів, із них 102 об'єкти розміщені саме в Лубенському районі, який займає у Полтавській області восьме місце за їх кількістю.

Проаналізувавши наукові роботи щодо класифікації пам'яток історії та культури, ми вирішили провести оцінку об'єктів, поділивши їх на такі класи: пам'ятки історії, пам'ятки археології, пам'ятки містобудування і архітектури, пам'ятки мистецтва, ландшафтні пам'ятки, об'єкти науки і техніки, об'єкти садово-паркового мистецтва, сакральні об'єкти.

Розподіливши пам'ятки за видами (рис.1), можна сказати, що в Лубенському районі переважають пам'ятки археології, до яких ми відносимо й братські могили та меморіальні дошки загиблим воїнам-героям.

Недоліком є відсутність зафіксованих об'єктів науки і техніки, які б виступали в ролі туристичних ресурсів.

За результатами статистичних даних було розраховано показник забезпеченості Лубенського району за сільськими радами історико-культурною спадщиною по відношенню до категорій її поділу (рис.2). Найбільша кількість об'єктів історико-культурної спадщини зосереджена у Вовчицькій, Калайденцівській, Мгарській та Михнівській, а найменше — у Шершнівській, Мацьківській та Окіпській сільських радах. Загалом можна сказати, що для площі Лубенського району 102 об'єкти — це недостатньо, якщо ще й ураховувати, що їх розміщення не є рівномірним.

Крім найнижчого показника забезпеченості в Шершнівській, Окіпській, Березівській, Тишківській, Вищебулатецькій, Мацьківській, Литвяківській та Новооріхівській селищних радах, наявні лише пам'ятки однієї категорії, що зменшує їх зацікавленість туристами. В районі найбільш перспективними для розвитку туризму є Мгарська, Вовчицька та Калайденцівська сільські ради, адже в їх межах є можливість прокладати комплексні туристичні маршрути і взагалі розвивати туристичну інфраструктуру. Це пов'язано не тільки з великою кількістю, а і з наявністю різних категорій об'єктів культурної спадщини.

За методикою К.А. Поливач для визначення рівня розвитку історико-культурних ресурсів у Лубенському районі обраховано модифікований показник концентрації об'єктів культурної спадщини (W). Він суттєво відрізняється від звичайного по-

Основні види пам'яток історії та культури в Лубенському районі

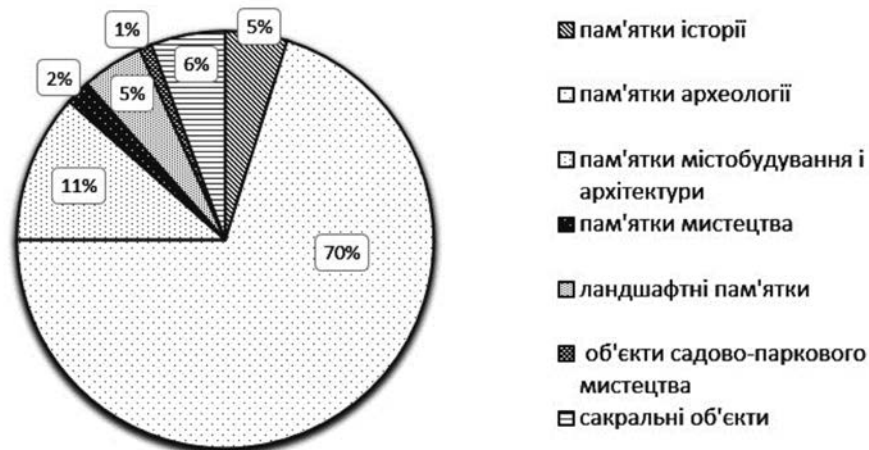

Рис.1. Основні види пам'яток історії та культури в Лубенському районі

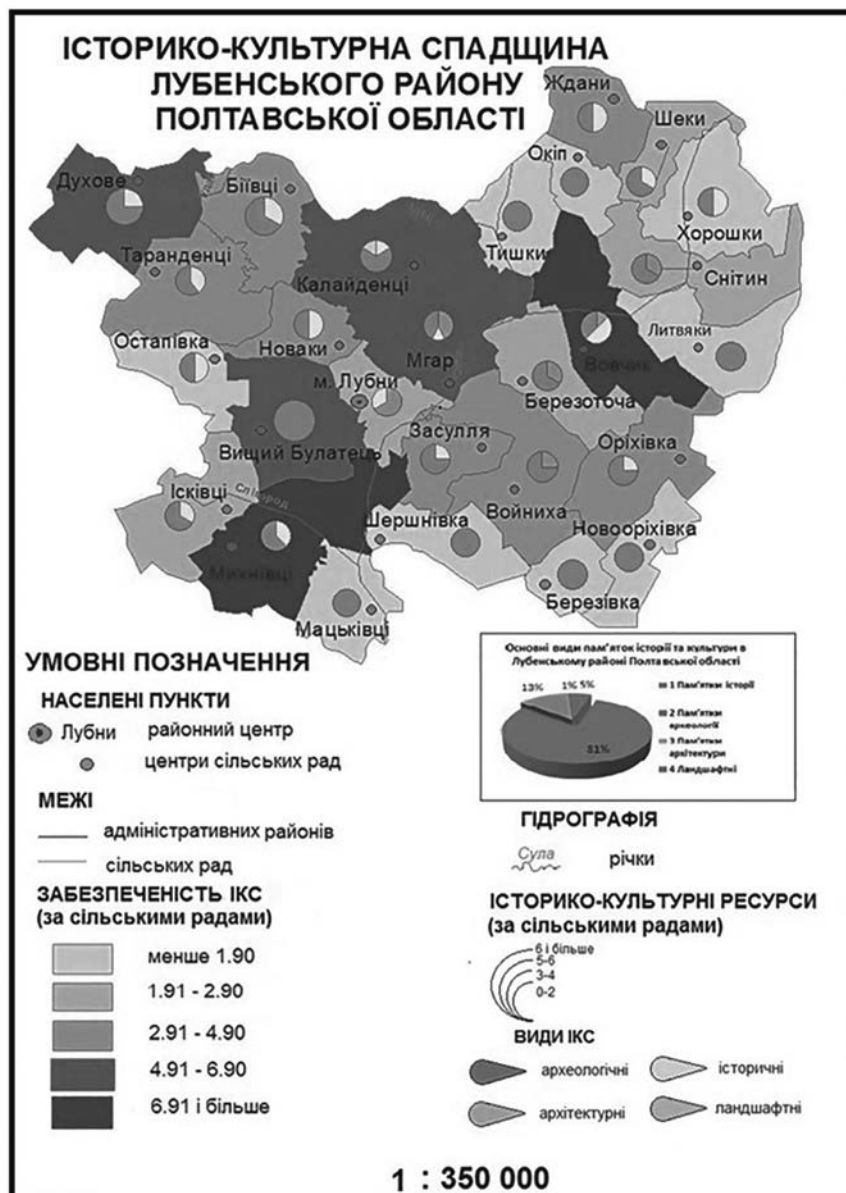

Рис.2. Історико-культурна спадщина Лубенського району Полтавської області

казника концентрації, бо тут враховується не лише площа території району, а й чисельність населення:

$$W = \frac{V}{B \ln B} = \frac{V}{\sqrt{SP} \ln \sqrt{SP}},$$

де V – абсолютний показник кількості об'єктів, $B = \sqrt{SP}$, S – площа досліджуваної території, P – кількість населення території.

Отже, найвищі показники (рис.3) даного коефіцієнту в Лубенському районі спостерігаються у Вищебулатецькій (3,31), Мгарській (2,70), Бісевичькій (2,77), Вовчицькій (2,75) сільських радах. Це зумовлено тим, що в них зосереджена значна кількість історико-культурних об'єктів, які розташовані на незначній площі та мають невисоку густоту населення.

Найнижчі показники зафіксовані в м. Лубни (0,20) та Шершнівській сільській раді (0,55). Низький показник у місті Лубни пояснюється значною кількістю населення. Середнє значення модифікованого показника концентрації об'єктів культурної спадщини по Лубенському району склало 0,15.

Для більш глибокого аналізу відмінностей у розміщенні історико-культурних пам'яток за сільськими радами району було розраховано коефіцієнт локалізації об'єктів $K_{лок}$:

$$K_{лок} = \frac{C_{кс}}{C_s},$$

де $C_{кс}$ – частка території за кількістю об'єктів, C_s – частка території за площею.

Середній показник коефіцієнта локалізації в Лубенському районі становить 0,68. Однак даний показник суттєво відрізняється від значень по сільських радах (рис.4). Так, найбільші значення спостерігаються у Вовчицькій (1,59) та Мгарській (1,23) сільських радах, оскільки вони займають найбільшу питому вагу за кількістю пам'яток культурної спадщини та найменшу за площею території.

З отриманих результатів можна зробити висновок, що в територіальній диференціації історико-культурних об'єктів по Лубенському району можна простежити помітні диспропорції по щільності та наповненості сільських рад культурними об'єктами. Даний розподіл є наслідком природного та історичного чинників розвитку даного регіону. Зокрема, найменші значення за всіма обрахованими показниками отримали Шершнівська та Мацьковецька сільські ради, тобто вони є відносно бідними та непривабливими туристичними одиницями. Даним сільським радам важко розвивати свою економіку в сфері туризму та культури. Проте найбільші показники отримали Мгарська, Вищебулатецька та Вовчицька сільські ради. Це є ознакою того, що вони мають достатню кількість ресурсів для розвитку культурної сфери, а саме – їм вигідно збільшувати потік туристів.

Рис.3. Модифікований показник концентрації об'єктів культурної спадщини в Лубенському районі

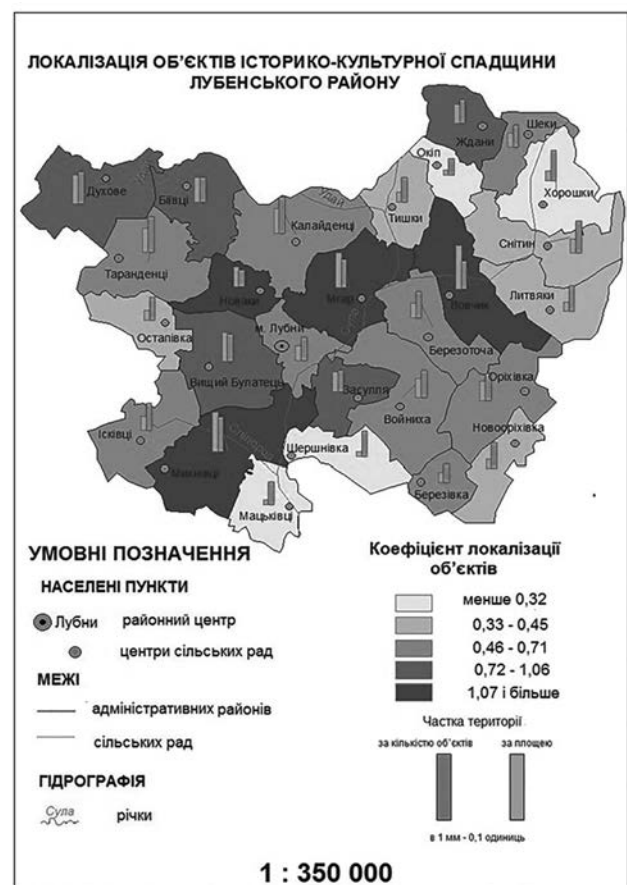

Рис.4. Локалізація об'єктів історико-культурної спадщини Лубенського району

Висновки. Історико-культурна спадщина в сучасному світі виконує роль ефективного двигуна економічного і духовного життя суспільства, є важливою умовою для раціонального розвитку людства, при цьому задовольняючи його потреби в політичній, економічній, соціальній та духовній сферах. Отже, можна сказати, що Лубенський район за забезпеченістю історико-культурними ресурсами має задовільну оцінку, що зумовлено слабкою матеріально-ресурсною базою, недосконалістю державної системи управління, відсутністю шляхів виходу на міжнародний ринок, слабким інтересом та обі-

знаністю суспільства. Важливо зазначити, що доходи від сфери туризму є не досить великими. Тому доцільним є: доопрацювання регіональних програм розвитку туризму, які б за вимогами наближалися до міжнародних стандартів; забезпечення суспільства якісною рекламно-інформаційною базою; відстеження стану розвитку інфраструктури в районі; підвищення рівня підготовки працівників у туристичній сфері.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент Ю.І. Прасул**

Список використаних джерел:

1. Андрес Г.О. Проблема збереження рухомих пам'яток у період трансформаційних процесів пам'яткоохоронної галузі України / Г.О. Андрес // Питання культурології. – 2008. – Вип.24. – С. 6-11.
2. Бейдик О.О. Рекреаційна географія: Навч.-метод комплекс дисципліни / О. О. Бейдик. – К. : Обрії, 2007. — 96 с.
3. Вечерський В.В. Пам'ятки містобудування й архітектури України та перспективи їх використання як туристичних ресурсів / В.В. Вечерський. – К. : КМ Трейдинг, 1998. – Ч. 1. – 236 с.
4. Горбик В.О. Діяльність державних інституцій і громадянських організацій з охорони культурної спадщини: історія, практика / В.О. Горбик, Г.Г. Денисенко. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2009. – 275 с.
5. Поливач. К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України: Монограф. / К.А. Поливач. – К. : Ін-т географії, 2012. – 208 с.

References:

1. Andres, G.O. (2008). Problema zberezheniya rukomykh pam'yatok u period transformacijnyx procesiv pam'yatkoohoronnoyi galuzi Ukrainy [The problem of preserving movable monuments during the transformation processes of the memorial industry of Ukraine]. Questions of cultural studies, 24, 6-11.
2. Bejdyk, O.O. (2007). Rekreativna geografiya: Navch.-metod kompleks dy'scy'pliny [Recreational geography: Educational-method of subject's complex]. Ky'yiv: Obriyi, 96.
3. Vechers'kyj, V.V. (1998). Pam'yatky mistobuduvannya j arxitektury Ukrainy ta perspektyvy yix vy'kory'stannya yak tury'sty'chny'x resursiv [Ukrainian city's planning and architectural monuments and prospects for their use as tourist resources]. Ky'yiv: KM Trejdy'ng, 236.
4. Gorbyk, V.O., Deny'senk, G.G. (2009). Diyal'nist' derzhavny'x instytucij i gromadyans'ky'x organizacij z oxorony kul'turnoyi spadshhy'ny': istoriya, prakty'ka [Activities of state institutions and civic organizations for the protection of cultural heritage: history, practice]. Ky'yiv: In-t istoriyi Ukrainy' NANU, 275.
5. Polyvach, K.A. (2012). Kul'turna spadshhy'na ta yiyi vplyv na rozvy'tok regioniv Ukrainy': Monograf. [Cultural heritage and its influence on the development of regions of Ukraine: Monograph]. Ky'yiv: In-t geografii, 208.